

Redaktionelt forord

Temaet for dette hæfte er dansk udenrigspolitik efter 1945. På grundlag af bind 5 og 6 af Dansk Udenrigspolitik Historie og det kommende bind om Dansk Udviklingspolitik Historie søger forfatterne at identificere faser, påpege forklaringsfaktorer og optegne lange linier.

Poul Villaumes analyse af sikkerhedspolitikken 1945-1972 tager udgangspunkt i erfaringerne fra 9. april 1940 og den nye internationale situation efter 1945, og udviklingen følges fra ikke-blok-politikken til medlemskabet af Atlantpagten. Inden for NATO ses den danske politik som en kombination af en loyal alliancelinie med vægt på afskrækkelse og forsvar, men med forbehold over for aktiviteter, der kunne provokere østblokken og binde dansk politik for tæt til alliancens hovedmagter. Som eksempler gennemgås forsvarsindsatsen, COCOM-politikken, spørgsmålet om stationering af fremmede tropper og atomvåben. Grønland tillægges begrænset værdi i den danske politik over for USA. Der var nuancer i opfattelserne i det danske politiske system, men dog også en bred enighed.

Med Enhedskommandoen 1961 integreredes det danske forsvar tættere i NATO og med Vesttyskland, men snart efter indledtes den danske afspændingspolitik, der opnåede formel NATO-accept med Harmel-formlen om både afskrækkelse og afspænding. Den danske kurs inden for NATO blev i øvrigt gradvis mere selvstændig på en række især se-

kundære områder, medens Vietnam-krigen efterhånden påvirkede det dansk-amerikanske forhold. Det konkluderes, at hovedlinien i den danske sikkerhedspolitik i perioden hverken var frygtsom neutralisme eller uforbeholden alliance. Danmark var en loyal allieret, men med flere forbehold end de fleste andre NATO-lande.

Nikolaj Petersen lægger som Poul Villaume stor vægt på Danmarks alliancedilemma, som han opstiller teoretisk. Sikkerhedspolitikken efter 1973 opdeles i tre perioder. Under Den kolde Krigs sidste faser, 1973-1989, fremhæves først de afspændingsinitiativer, der pegede frem mod Helsingfors-konferencen 1975, dernæst den gradvise forværring af øst-vest-forholdet. Da det østlige pres bl.a. viste sig i Østersø-området, gav det behov for at kunne modtage NATO-forstærkninger, et politisk omtåleligt emne, der lagde pres på periodens forsvarsforhandlinger. Afgørende for den sikkerhedspolitiske enighed indadtil og Danmarks position udadtil blev imidlertid den generelle sovjetiske oprustning i 1970'erne og NATOs svar med Dobbeltbeslutningen 1979. Det pegede frem mod den voldsomme debat i 1980'erne om især kernevåben.

Efter Den kolde Krig muliggjorde de radikalt ændrede omgivelser en ny, mere aktiv og alliancesolidarisk politik, som den demonstreredes i Golf-krigen 1990-91 og Balkanindsatsen i det meste af 1990'erne samt støtten

til en europæisk sikkerhedsorganisation og udvidelsen af NATO. Efter 2001 forstærkedes Danmarks nære forhold til USA og Storbritannien, som det viste sig i Afghanistan og Irak-krigene. Gradvis reduceredes den indenrigspolitiske enighed om sikkerhedspolitikken, som ellers havde gjort fodnotepolitikken til en parentes.

Overordnet set blev den danske udenrigspolitik mere aktiv, tættere knyttet til USA, mere "militariseret", mere interventionsberedt, måske mindre FN-orienteret, og måske også mindre opsplittet i de traditionelle hjørneste-
ne: atlantisk, europæisk, nordisk og FN-politik. Hovedforklaringerne synes at være den internationale udvikling og fremvæksten af et mere aktivt, "borgerligt" udenrigspolitisk paradigme, som også delvis har præget socialdemokrater og radikale.

Thorsten Borring Olesen analyserer dansk Europa-politik 1945-2005 med vægt på det gradvise og afgørende skift i retning af europæisk integration som hovedtemaet. Perioden indtil ca. 1960 var for Danmark en søgende og dilemmafyldt proces. Med EF og EFTAs dannelse konkretiseredes problematikken, men den første britiske og danske EF-ansøgning løste ikke problemet, og NORDEK-forsøget løb ud i sandet. Det lykkedes at mobilisere et stort flertal for EF-medlemskabet i 1972, men den danske kurs gennem 1970'erne og 1980'erne var lavprofileret. Efter EF-afstemningen i 1986 og med Socialdemokratiets nye tilnærmelse til VK's linie var der basis for en ny EF-aktiv kurs fra ca. 1990, som faldt sammen med den nye fremdrift i det europæiske, institutionelle samarbejde, karakteriseret af 1990'ernes række af traktatændringer. Netop traktatændringerne og de deraf følgende fol-

keafstemninger bremsede den aktive danske Europa-politik med konkrete forbehold og nye grupperinger af integrations-skeptikere.

Forklaringerne på den danske politik skal ligesom i sikkerhedspolitikken søges i et dilemma, her integrationsdilemmaet. Men karakteristisk for udviklingen i Europa-politikken har det været, at dilemmaet mellem økonomiske fordele og indflydelse på den ene side og stærk påvirkning udefra på den anden i stigende grad er blevet nedspillet af den udenrigspolitiske elite, der har set integration som et mål, ikke som en omkostning.

Jan Pedersen analyserer udviklingspolitikken efter ca. 1960. Med udgangspunkt i agency-teorien gennemgås de fire tiår fra 1960'erne til 1990'erne. Det konstateres, at bistandsindsatsen var stærkt stigende, og at de overordnede mål for dansk bistand forblev de samme, nemlig økonomisk og social udvikling i ulandene. Men konkret kunne strategierne skifte i overskrift og indhold. Ofte i samklang med internationale tendenser, men også ved opsamling af erfaring, således at mødet med politiske og administrative barrierer gav stødet til nye strategier.

I 1960'erne lagdes hovedvægten på produktive investeringer på basis af økonomisk vækstteori. I 1970'erne på infrastrukturen og sociale mål under inspiration fra afhængighedsteori. I 1980'erne fik NGO'erne en større rolle, og man opgraderede støtte direkte til befolkningerne og til også venstreradikale systemer. I 1990'erne lagdes vægt på demokrati og menneskerettigheder.

Carsten Due-Nielsen, gæsterektor